การสร้างสรรค์เพลงช้าเรื่องมงคลสูตร
THAI MUSIC COMPOSITION: PHLENG CHA RUEANG MONGKHOLASUTRA

ปราโมทย์ เที่ยงตรง* Pramot Teangtrong*
ภัทระ คมขำ** Pattara Komkam**

บทคัดย่อ

การสร้างสรรค์เพลงช้าเรื่องมงคลสูตร เป็นงานวิจัยสร้างสรรค์ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหาของบทมงคลสูตร นำไปสู่การสร้างสรรค์เพลงช้าเรื่องมงคลสูตร ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านมงคลสูตรและดนตรีไทย วิเคราะห์ข้อมูลนำมาสร้างสรรค์จากทำนองต้นรากที่มีความหมายสื่อถึงเนื้อหาในบทมงคลสูตร ใช้วิธีการยืดยุบ ปรับสำนวน และการประพันธ์แบบอัตโนมัติ แสดงสำนวนเฉพาะในรูปแบบของมือฆ้องวงใหญ่

วิธีการประพันธ์แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 เพลงช้า ประกอบด้วย 1) เพลงปฐมมงคล 3 ท่อน 2) เพลงบำเพ็ญมงคล 2 ท่อน 3) เพลงศีละมงคล 1 ท่อน 4) เพลงธรรมะมงคล 2 ท่อน 5) นิพานะมงคล 2 ท่อน และกำหนดให้เพลงมงคลปริตรเป็นเพลงบรรเลงต่อท้ายทุกเพลง ใช้วิธีการประพันธ์จากทำนองต้นรากและการประพันธ์แบบอัตโนมัติ ส่วนที่ 2 เพลงสองไม้ ประกอบด้วย 1) เพลงสุทันโต 3 ท่อน 2) เพลงสังคโห 2 ท่อน 3) เพลงทันตะโม 1 ท่อน 4) เพลงคเวสธัมโม 2 ท่อน 5) เพลงปฏิปทา 2 ท่อน ส่วนที่ 3 เพลงเร็วมงคลปริตรเป็นการประพันธ์แบบอัตโนมัติ ส่วนที่ 4 ผู้วิจัยได้ประพันธ์ทำนองเพลงลาขึ้นใหม่โดยยึดโครงสร้างเดิมนำมาปรับให้สำนวนมีความพิเศษ

คำสำคัญ : การสร้างสรรค์/ เพลงช้า/ มงคลสูตร

---

*นิสิตหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, mot6481007035@gmail.com.
*Student Doctor of Fine and Applied Arts Program, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University.
**รองศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชาดุริยางคศิลป์ กรรมการศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางวัฒนธรรมดนตรีไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
**Associate Professor Dr., Department of Music, Center of Excellence for Thai music and Culture Research, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University.
Receive 23/8/66 Revise 14/11/66 Accept 12/02/67

Abstract

"Thai music composition: Phleng Cha Rueang Mongkholasutra" is creative and qualitative research. The objective was to study the content of the Mongkholasutra and use it to create the Phleng Cha Rueang Mongkholasutra. The researcher studied information from documents. and interviews with experts in Mongkholasutra and Thai music. Data were analyzed and created from root melodies that had meanings conveying the content of the Mongkholasutra. Methods of stretching and collapsing, adjusting expressions, and automatic composition were used to express specific expressions in the form of a Khong Wong Yai.

The composition is divided into four parts: Part 1, the Phleng Cha, consisting of 1) the Pathom Mongkhon song, 3 parts, 2) the Bamphen Mongkhon song, 2 parts, 3) the Si La Mongkhon song, 1 part, 4) the Thamma Mongkhon song, 2 parts, and 5) the Nip Pha Na Mongkhon, 2 parts. The Mongkolparit song is specified as the instrumental song at the end of every song. The method of composing from root melodies and automatic composition is used. Part 2, the Phleng Song Mai consists of 1) the Su Than To song, 3 parts, 2) the Sang Kha Ho song, 2 parts, 3) the Than Ta Mo song, 1 part, 4) the Kha Was Sa Tam song, 2 parts, and 5) the Pa Ti Pa Tha song, 2 parts. Part 3, the Phleng Reo Mongkhon Parit song is an automatic composition. Part 4, the researcher composed a new melody for the Phleng La song based on the original structure and adjusted it to be special.

Keywords: Creativity/ Phleng Cha/ Mongkholasutra

บทนำ

สังคมไทยมีความเชื่อในพุทธศาสนาด้านประเพณีและพิธีกรรม โดยการนำบทในคัมภีร์คาถาต่าง ๆ มาสวดสาธยายมนต์เพื่อประกอบการกระทำพิธีซึ่งการสวดนั้นเป็นสิ่งที่มีมาตั้งแต่พุทธกาลและสืบทอดแนวปฏิบัติต่อมาจนถึงปัจจุบัน การสวดมนต์เป็นกุศโลบายทำให้ในใจสงบถือว่าเป็นการพัฒนาชีวิต อีกทั้งยังถือว่าเป็นการสรรเสริญพระรัตนตรัย และเชื่อว่าจะส่งผลให้เกิดมีพลังเหนือมนุษย์ขึ้นจากการสวดมนต์หรือการสวดคาถาในพิธีกรรม ในทางพระพุทธศาสนามีความเชื่อว่าเมื่อพระสงฆ์สวดสาธยายพระพุทธมนต์จะถือว่าเป็นสิริมงคลแก่บุคคลสถานที่หรือสิ่งที่อยู่ในพิธีขณะนั้น

หลักธรรมคำสอนนั้นเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยชาวพุทธ ทั้งทางด้านการนำมาเป็นหลักแนวทางในการดำเนินชีวิต และการสวดมนต์ภาวนาจากบทบาลีที่ได้กล่าวไว้ในพระคัมภีร์ต่าง ๆ ตามความเชื่อซึ่งเกิดขึ้นในกิจกรรมต่าง ๆ ที่พิธีกรรมนั้นมีขั้นตอนของศาสนพิธีเข้าไปร่วมด้วย กิจกรรมทางพระพุทธศาสนานั้นเกี่ยวข้องกับวิถีการดำรงชีวิตของชาวพุทธมายาวนาน โดยมีบทบาทร่วมอยู่กับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนถึงตาย ล้วนแล้วแต่มีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาร่วมอยู่กับพิธีกรรมนั้น ๆ เช่น การเจริญพระพุทธมนต์ในพิธีสำคัญต่าง ๆ ในหลักความเชื่อความศรัทธาของชาวพุทธ

การเจริญพระพุทธมนต์หรือที่เรียกสวดพระปริตรบ้าง การสวดเจ็ดตำนานบ้าง การสวดสิบสองตำนานบ้าง ฯ ล้วนประกอบด้วยบทพระพุทธมนต์ที่สำคัญหลายบทโดยพระสงฆ์จะเป็นผู้สวด เนื้อหาในบทที่ใช้ล้วนมีความหมายที่เป็นมงคลทั้งมงคลทางโลกและมงคลทางธรรม เรื่องของการเจริญพระพุทธมนต์พระปริตรสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายว่า

> *การนิมนต์พระไปสวดพระปริตรในโอกาสต่าง ๆ มีการจัดเป็นแบบแผนโดยเฉพาะที่ใช้กันเป็นประจำลงตัวมี 2 ชุด คือ ชุดเล็กเรียกว่า เจ็ดตำนาน และ ชุดใหญ่เรียกว่า สิบสองตำนาน ชุดเล็ก คือ เจ็ดตำนาน เรียกอย่างคำบาลีว่า สัตตปริตต์ (ทางการให้เขียน “สัตปริตร” เมื่อใช้เป็นแบบแผนในพระราชพิธี มีชื่อเป็นคำศัพท์เฉพาะว่า จุลราชปริตร คือ ปริตรหลวงชุดเล็ก) ได้แก่ 1. มงคลสูตร 2. รตนปริตร (มักเรียกรตนสูตร) 3. เมตตปริตร (มักเรียกกรณียเมตตสูตร) 4. ขันธปริตร 5. โมรปริตร 6. ธชัคคปริตร (มักเรียกธชัคคสูตร) 7. อาฏานาฏิยปริตร 8. โพชฌังคปริตร มีอังคุลิมาลปริตรนำ (ลำดับท้ายนี้อาจเข้าแทนลำดับใดหนึ่งใน 4 - 7)*
>
> *ชุดใหญ่ คือ สิบสองตำนาน เรียกอย่างคำบาลีว่า ทวาทสปริตต์ (ทางการให้เขียน “ทวาทศปริตร” เมื่อใช้เป็นแบบแผนในพระราชพิธี มีชื่อเป็นคำศัพท์ว่า มหาราชปริตร คือ ปริตรหลวงชุดใหญ่) ได้แก่ 1. มงคลสูตร 2. รตนปริตร (มักเรียก รตนสูตร) 3. เมตตปริตร (มักเรียก กรณียเมตตสูตร) 4. ขันธปริตร มีฉัททันตปริตรตาม 5. โมรปริตร 6. วัฏฏกปริตร 7. ธชัคคปริตร (มักเรียก ธชัคค-สูตร) 8. อาฏานาฏิย-ปริตร 9. อังคุลิมาลปริตร 10. โพชฌังคปริตร 11. อภยปริตร (มีขึ้นในยุคหลัง) 12. ชยปริตร (มีขึ้นในยุคหลัง)*
>
> *ขอให้สังเกตว่าทั้งเจ็ดตำนาน และสิบสองตำนานนั้น ขึ้นต้นด้วยมงคลสูตรเป็นข้อแรก คือ มีมงคลสูตรนำหน้า และแปลกด้วยว่ามงคลสูตรนี้ไม่เป็นปริตร ไม่เรียกว่าปริตรแต่เอามานำหน้าขึ้นก่อนปริตรทั้งหมดทั้งชุด และทุกชุดในคัมภีร์ภาษาบาลีทั้งหลาย ไม่มีที่ใดเรียกว่า มงคลปริตร ต่างจากพระสูตรอื่น ๆ ซึ่งเมื่อนำมาใช้เป็นปริตร*

ก็เรียกเป็นปริตร เช่น รตนสูตร ก็เรียกว่า รตนปริตร บางท่านอธิบายว่า พระสูตรใดนำมาใช้เต็ม ๆ สวดทั้งสูตร ก็เรียกคงเดิมว่าเป็นสูตรแต่ถ้าตัดบางส่วนมาใช้ก็เรียกส่วนที่นำมาใช้นั้นว่า เป็นปริตรตามชื่อของพระสูตรนั้น แต่นี่ก็ต้องยกเว้นมงคลสูตร คือมงคลสูตรนี้ ไม่ว่าจะเอามาแค่ไหน เช่น ตัดส่วนเริ่มต้นออกนำมาเฉพาะส่วนที่เป็นคาถาหรือแม้แต่ตัดคาถาแรกออกไปแล้ว นำมาแค่ไหนก็เรียกว่ามงคลสูตรไม่เป็นอื่น[1]

มงคลสูตรเป็นพระพุทธมนต์บทต้นของการเจริญพระพุทธมนต์ ที่พระสงฆ์ใช้สวดเป็นบทแรกเพื่อความเป็นสิริมงคลโดยเป็นประเพณีที่ถือสืบทอดปฏิบัติกันมาตามลำดับขั้นตอนเมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ถึงบทมงคลสูตรขึ้นต้นบทว่า “อะเสวะนา จะ พาลา นัง” เจ้าภาพในพิธีจะจุดเทียนน้ำมนต์ที่ติดอยู่ตรงบาตรหรือขันน้ำมนต์แล้วยกขันน้ำมนต์ถวายพระเถระเพื่อทำน้ำมนต์พระปริตร ใช้ประพรมเพื่อเกิดความเป็นสิริมงคลแก่สถานที่และผู้ที่ร่วมพิธี การจุดเทียนน้ำมนต์ในขณะที่พระสงฆ์สวดบทมงคลสูตรนั้นมีความหมายว่าเทียนน้ำมนต์ใช้แทนเทียนมงคลจึงจุดเทียนนั้นเมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ถึงบทมงคลสูตร มงคลสูตรจึงถือเป็นพระพุทธมนต์สำคัญบทหนึ่งในการเจริญพระพุทธมนต์ตามความเชื่อของคนไทยที่ประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนา

การประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนาที่มีการเจริญพระพุทธมนต์ของคนไทยนั้น ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งที่มีบทบาทอย่างเห็นได้ชัดเจนวัฒนธรรมของคนไทยที่มีมายาวนานเสียงดนตรีเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมให้พิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์เข้มขลังส่งผลเป็นแรงเสริมต่อจิตใจของผู้เข้าร่วมอีกด้านหนึ่งด้วยดนตรีที่ใช้บรรเลงเพลงประกอบตามขั้นตอนของพิธีกรรม โดยโบราณาจารย์ได้กำหนดแบบแผนบทเพลงที่ใช้บรรเลงไว้อย่างชัดเจน

มนตรี ตราโมท ได้กล่าวถึงการบรรเลงดนตรีที่เกี่ยวกับพิธีกรรมทางพุทธศาสนาว่า ตามประเพณีการทำบุญอันเป็นสามัญซึ่งมีพระเจริญพระพุทธมนต์วันหนึ่งและรุ่งขึ้นถวายอาหารบิณฑบาตอีกวันหนึ่ง เรียกกันย่อ ๆ ว่า สวดมนต์เย็นฉันเช้า มักมีปี่พาทย์บรรเลงประกอบในงานอาจเป็นเครื่องใหญ่ เครื่องห้า เครื่องคู่แล้วแต่ฐานะของเจ้าของงาน ส่วนเพลงที่สืบทอดต่อมามีดังนี้

วันแรก	เริ่มต้นด้วย	โหมโรงเย็น
	รับพระ	เพลงช้า
	เจริญพุทธมนต์ (พระจบ)	เพลงกราวใน
	ส่งพระ	เพลงเชิด
วันหลัง	เช้าเริ่มด้วย	โหมโรงเช้า
	รับพระ	เพลงช้า
	พระฉัน	เพลงฉิ่งพระฉัน
	พระฉันเสร็จและยะถา	กราวรำชั้นเดียว[2]

1.สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), *สวดมนต์ต้องไม่โค่นสาธยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 3. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือ บริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด, 2563), 26-28.

2.มนตรี ตราโมท, *คำบรรยายวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย* (กรุงเทพฯ : ชวนพิมพ์, 2531).

จากข้อมูลเบื้องต้น เห็นได้ว่ามงคลสูตรกับดนตรีที่ใช้ในพิธีกรรมมีความสัมพันธ์กันในเรื่องของการรับใช้ความศรัทธาและความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ มงคลสูตรเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้แก่ผู้ที่ศึกษา อีกทั้งยังเป็นบทที่แสดงถึงสัญลักษณ์แห่งความเป็นมงคลของการเจริญพระพุทธมนต์ และในส่วนของเพลงช้าที่บรรจุอยู่ในกระบวนการบรรเลงประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งทั้งสองประเด็นมีความสัมพันธ์กันในบริบทที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยมาเป็นเวลานาน ส่งผลให้ผู้วิจัยเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์โดยการนำบทมงคลสูตรและเพลงช้าที่มีความสัมพันธ์กันในด้านพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา มาสร้างสรรค์ผลงานเพื่ออนุรักษ์สืบทอดเพลงช้าที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมมาแต่โบราณ ด้วยการสร้างสรรค์เพลงช้า เรื่องมงคลสูตร เป็นการบูชาหลักธรรมคำสอนนัยแห่งความเป็นมงคลของการดำเนินชีวิต และรักษาสืบทอดการบรรเลงเพลงช้าอันเป็นประโยชน์ต่อการสืบทอดเพลงไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเนื้อหาของบทมงคลสูตรนำไปสู่การสร้างสรรค์เพลงช้าเรื่องมงคลสูตร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ผลงานเพลงจากการประพันธ์เพลงช้าเรื่องมงคลสูตร

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาเนื้อหาของบทมงคลสูตร เพื่อนำไปสร้างกระสวนทำนองเพลงช้าตามโครงสร้างของหลักทางดุริยางค์ไทยในการสร้างสรรค์เพลงช้าเรื่องมงคลสูตร

นิยามศัพท์เฉพาะ

ทำนองต้นราก หมายถึง เพลงไทยเดิมที่ผู้วิจัยยกมาใช้เป็นทำนองต้นแบบในการยืด ยุบ ปรับสำนวนทำนองเพลงให้เป็นเพลงใหม่ในการสร้างสรรค์เพลงช้าเรื่องมงคลสูตร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ

งานวิจัยเรื่อง มงคลสูตรสู่การสร้างสรรค์บทเพลงช้าเรื่องมงคลสูตร ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้เรื่องมงคลสูตร โดยเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบจำแนกเจาะจง purposive sampling ดังนี้

1.1 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา ประวัติศาสตร์ ดังนี้

- พระอุดมปัญญาภรณ์ (สัณหวัตร สณฺหวฑฺฒโน) เปรียญธรรม 6 ประโยค, รองเจ้าคณะจังหวัดยโสธร, ผู้ช่วยอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
- พระครูเมธีธรรมบัณฑิต (จิรศักดิ์ จิรปุญฺโญ) เปรียญธรรม 6 ประโยค, เจ้าคณะอำเภอคำเขื่อนแก้ว เจ้าอาวาสวัดยางตลาด เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดยโสธร

- พระครูปลัดวิริยวัฒน์ (คนอง ปคฺโณ) เปรียญธรรม 5 ประโยค ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดจักรวรรดิราชาวาสวรมหาวิหาร, เลขานุการรองเจ้าคณะภาค 10.

- ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. อภิณัฏฐ์ กิติพันธุ์ กรรมการสภาผู้ทรงคุณวุฒิสภามหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, สัทธัมมะโชติกะธช ประจำสาธารณรัฐสหภาพเมียร์มา, สัทธรรมโชติกะบัณฑิต ประจำสาธารณรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยศรีลังกา, ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ประจำ สังฆสภาศรีลังกา อัสสะคิริยานิกาย

1.2 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญทฤษฎีดุริยางคศิลป์ไทยและการประพันธ์เพลงไทย ดังนี้

- รองศาสตราจารย์ พิชิต ชัยเสรี ข้าราชการบำนาญ สังกัดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ครูปี๊บ คงลายทอง ศิลปินแห่งชาติ
- อาจารย์ ดร. บุญเลิศ กร่างสะอาด วิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือเพื่อรวบรวมข้อมูลในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อในประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยศึกษา โดยเครื่องมือที่ใช้ได้ออกแบบโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

2.1 แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา ประวัติศาสตร์ด้านบทมงคลสูตร

2.2 แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านทฤษฎีดุริยางคศิลป์ไทยและการประพันธ์เพลงไทย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา หนังสือ งานวิจัยและบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้มาทำการอ้างอิงเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย โดยแหล่งข้อมูลที่ศึกษาค้นคว้า ได้แก่ ห้องสมุดดนตรี สำนักหอสมุดแห่งชาติ สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา ด้านทฤษฎีดุริยางคศิลป์ไทย การประพันธ์เพลงไทย

4. การสร้างสรรค์

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร หนังสือ งานวิจัยและบทความวิชาการ และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปผลการศึกษานำมาสร้างสรรค์บทเพลง พร้อมทั้งนำเสนอผลงานวิชาการและผลงานการสร้างสรรค์เพลงช้าเรื่องมงคลสูตร

ผลการวิจัย

จากการศึกษาผู้วิจัยพบนัยสำคัญ 3 ประเด็นในการนำไปสู่การสร้างสรรค์เพลงช้าเรื่องมงคลสูตร ได้แก่ ประเด็นที่ 1 ความสำคัญของบทมงคลสูตร ประเด็นที่ 2 ความสำคัญของเพลงช้า ประเด็นที่ 3 การสร้างสรรค์เพลงช้าเรื่องมงคลสูตร อธิบายดังนี้

ประเด็นที่ 1 ความสำคัญของบทมงคลสูตร

มงคลสูตรเป็นหลักธรรมที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของสังคมไทย 2 ส่วน เพื่อแสดงให้เห็นความสำคัญในการยกมาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์เพลงช้าเรื่องมงคลสูตร ได้แก่

ส่วนที่ 1 บทมงคลสูตรที่พบในพิธีกรรม มงคลสูตรเป็นบทที่ใช้ในการเจริญพระพุทธมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคล บรรจุอยู่เป็นช่วงต้นในการเจริญพระพุทธมนต์เจ็ดตำนานและสิบสองตำนานโดยเรียกว่า “พระปริตร” เห็นได้ว่ามงคลสูตรเป็นบทแรกในการเจริญพระพุทธมนต์ทั้งเจ็ดตำนานและสิบสองตำนาน เป็นการแสดงความนอบน้อม ยกมงคลต่าง ๆ

ตามที่ปรากฏในพระสูตรมาแสดงให้เกิดเป็นมงคลขึ้นกับชีวิต ตามความเชื่อของคนไทยในการทำสิ่งใดให้ยึดความเป็นมงคลเป็นที่ตั้ง บทมงคลสูตรจึงเป็นบทต้นในการเจริญพระพุทธมนต์

ด้วยนัยที่ว่าเริ่มต้นด้วยความเป็นมงคลเป็นบทนำ ซึ่งใช้ในพิธีมงคลต่าง ๆ ตามความเชื่อของคนไทยความสำคัญในการเจริญพระพุทธมนต์เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ถึงบทมงคลสูตร ขึ้นต้นบทว่า “อะเสวะนา จะ พาลา นัง” เจ้าภาพในพิธีจะจุดเทียนน้ำมนต์ที่บาตรหรือขันน้ำมนต์แล้วจึงยกถวายพระเถระเพื่อทำน้ำมนต์พระปริตร โดยเชื่อว่าเทียนน้ำมนต์ใช้แทนเทียนมงคลจึงจุดเทียนนั้นเมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ถึงบทมงคลสูตร น้ำมนต์ที่ได้ผ่านการเจริญพระพุทธมนต์มีความเชื่อว่าเมื่อใช้ประพรมแก่สถานที่และผู้ที่ร่วมพิธีจะเกิดความเป็นสิริมงคล มงคลสูตรจึงถือเป็นพระพุทธมนต์สำคัญบทหนึ่งในการเจริญพระพุทธมนต์ตามความเชื่อของคนไทยในการประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนา

ภาพที่ 1 : จุดเทียนที่ขันน้ำมนต์ขณะพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์
ที่มา : ปราโมทย์ เที่ยงตรง

ส่วนที่ 2 มงคลสูตรที่ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต มงคลสูตรเป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสตอบคำถามของหมู่เทวดาที่เข้าเฝ้า ทูลถามข้อปัญหาว่าอะไรคือมงคลของชีวิต พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงหลักมงคลซึ่งทั้งหมด 38 ประการ เมื่อแปลความหมายสามารถจำแนกตามความหมายโดยแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ ได้ 10 หมวด และจัดกลุ่มได้ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วย หมวดที่ 1 มงคลที่กล่าวถึงเรื่องการฝึกให้เป็นคนดีมี 3 ข้อ หมวดที่ 2 มงคลหมู่ที่กล่าวถึงการสร้างความพร้อมให้การฝึกตนเอง มี 3 ข้อ หมวดที่ 3 มงคลหมู่ที่กล่าวถึงการฝึกตนให้เป็นคนมีประโยชน์ มี 4 ข้อ

กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วย หมวดที่ 4 มงคลหมู่ที่กล่าวถึงการบำเพ็ญประโยชน์ต่อครอบครัว มี 4 ข้อ หมวดที่ 5 มงคลหมู่ที่กล่าวถึงการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม มี 4 ข้อ

กลุ่มที่ 3 ประกอบด้วย หมวดที่ 6 มงคลหมู่ที่กล่าวถึงการปรับเตรียมสภาพใจให้พร้อม มี 3 ข้อ

กลุ่มที่ 4 ประกอบด้วย หมวดที่ 7 มงคลหมู่ที่กล่าวถึงการแสวงหาธรรมะเบื้องต้นใส่ตัว มี 5 ข้อ หมวดที่ 8 มงคลหมู่ที่กล่าวถึงการแสวงหาธรรมะเบื้องสูงใส่ตัว มี 4 ข้อ

กลุ่มที่ 5 ประกอบด้วย หมวดที่ 9 มงคลหมู่ที่กล่าวถึงการฝึกภาคปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลส มี 4 ข้อ หมวดที่ 10 มงคลหมู่ที่กล่าวถึงผลของการปฏิบัติจนหมดกิเลส มี 4 ข้อ

ประเด็นที่ 2 ความสำคัญของเพลงช้า

เพลงช้าหรือเพลงเรื่อง เป็นเพลงชุดที่โบราณาจารย์ได้นำเพลงที่มีลักษณะของทำนองสำเนียงใกล้เคียงกันมาเรียบเรียงบรรเลงติดต่อกันโดยไม่มีการขับร้องประกอบ โครงสร้างของเพลงช้าประกอบด้วยเพลงช้า เพลงสองไม้ เพลงเร็ว และเพลงลา เพลงช้ามีประเด็นความสำคัญทางดนตรี 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ความสำคัญของเพลงช้าในพิธีกรรม เพลงช้าทำหน้าที่บรรเลงในพิธีกรรมด้านประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดนตรีมีบทบาทหน้าที่บรรเลงอยู่ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีเรื่องของพิธีกรรมเป็นองค์ประกอบหลักผ่านการบรรเลงด้วยวงปี่พาทย์ โดยมีกระบวนการการบรรเลงด้วยเพลงโหมโรงเช้าหรือโหมโรงเย็น หลังจากนั้นจะบรรเลงเพลงช้าเพื่อรอเวลาในการเริ่มพิธีกรรม การบรรเลงดนตรีที่เกี่ยวกับพิธีกรรมทางพุทธศาสนาตามประเพณีการทำบุญอันเป็นสามัญ ซึ่งมีพระเจริญพระพุทธมนต์วันหนึ่งและรุ่งขึ้นถวายอาหารบิณฑบาตอีกวันหนึ่ง ปี่พาทย์จะบรรเลงประกอบในงานโดยเพลงที่ใช้ได้รับการสืบทอดมา เพลงช้าจึงเป็นที่นิยมใช้บรรเลงในงานมงคลต่าง ๆ ที่มีพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานบวชนาค งานทอดกฐิน งานไหว้ครูดนตรีนาฏศิลป์ ฯลฯ เป็นการประโคมให้งานพิธีนั้นมีความศักดิ์สิทธิ์ ครึกครื้น แสดงสัญญาณบ่งบอกถึงการจัดพิธีมงคล

ภาพที่ 2 : วงปี่พาทย์ที่ใช้บรรเลงเพลงช้า
ที่มา : ปราโมทย์ เที่ยงตรง

ส่วนที่ 2 ความสำคัญของเพลงช้าในกระบวนการเรียนปี่พาทย์ กระบวนการเรียนดนตรีโดยเฉพาะผู้ที่เรียนปี่พาทย์ เพลงช้าเป็นหนึ่งในแบบการเรียนดนตรีไทย โดยเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ แบบมุขปาฐะด้วยวิธีการถ่ายทอดด้วยการปฏิบัติให้ดู ผู้เรียนปฏิบัติตาม ท่องจำ ทบทวน เพื่อพัฒนาทักษะ ด้านต่าง ๆ ทางดนตรี ผู้เรียนต้องผ่านการเรียนและสามารถบรรเลงเพลงโหมโรงเช้าและโหมโรงเย็นได้อย่างแม่นยำ จากนั้นจะต้องผ่านการเรียนเพลงช้าซึ่งเป็นอีกแบบฝึกหัดหนึ่งที่เน้นการฝึกโดยเฉพาะทักษะการบรรเลงฆ้องวงใหญ่ เนื่องจากเพลงช้าเป็นเพลงที่รวบรวมความหลากหลายของลักษณะทำนองการบรรเลงสำนวนฆ้องวงใหญ่ไว้หลายรูปแบบ ที่สามารถใช้ฝึกทักษะด้านต่าง ๆ

ทั้งความคล่องตัวความเข้าใจในลักษณะของการบรรเลงสำนวนมือฆ้องรวมถึงความอดทน สมาธิ สติปัญญาของผู้เรียน ให้เกิดความแตกฉาน จึงนิยมให้ผู้เรียนปี่พาทย์ได้เรียนรู้เพลงประเภทเพลงช้าให้มากพอ เพลงช้าถือว่าเป็นรากฐาน และรวมองค์ความรู้ของทำนองเพลงไทยที่สำคัญลักษณะต่าง ๆ ไว้มากมาย

ประเด็นที่ 3 การสร้างสรรค์เพลงช้าเรื่องมงคลสูตร

การสร้างสรรค์เพลงช้าเรื่องมงคลสูตร มีแนวความคิดที่นำความสำคัญของบทมงคลสูตรและเพลงช้าที่มีนัยสำคัญในทางธรรมะและทางดนตรีไทยมาเป็นแนวความคิดในการสร้างสรรค์บทเพลง ยึดหลักโครงสร้างเพลงประเภทเพลงช้าตามทฤษฎีทางดุริยางคศิลป์ ประกอบด้วยกลุ่มเพลง 4 กลุ่ม ประกอบด้วย เพลงช้า เพลงสองไม้ เพลงเร็ว และเพลงลา ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์ทำนองเพลงจากการศึกษาบทเพลงที่สื่อถึงความหมายที่กล่าวในมงคลสูตร โดยนำมาสร้างสรรค์ตามหลักการประพันธ์เพลงไทยให้มีลักษณะทำนองที่แสดงออกตามนัยความหมายส่วนหนึ่ง และสร้างสรรค์แบบอัตโนมัติด้วยจินตนาการแรงบันดาลใจตามหลักทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ และใช้หลักการประพันธ์เพลงไทยของรองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี มาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์

ผู้วิจัยใช้ระบบเสียงปี่พาทย์มาใช้เป็นหลักในการสร้างสรรค์ ที่เรียกกันในทางดนตรีว่าระบบเสียงทางใน ยึดการเรียกตามชื่อปี่ที่ใช้ประกอบในเสียงนี้ มีระดับเสียงสูงจากทางเพียงออล่างขึ้นไปอีก 1 เสียง โดยกำหนดให้ลูกทวนของฆ้องวงใหญ่เป็นเสียง เร (ร) และลูกยอดเป็นเสียง มี (ม) ตามทฤษฎีเรื่อง “ทาง” ที่หมายถึงบันไดเสียง (Key) ของหลักดุริยางค์ไทย และใช้บันไดเสียงซอลซึ่งประกอบด้วยเสียงในการดำเนินทำนองในกลุ่มเสียงปัญจมูล ซ ล ท x ร ม x เป็นเสียงในระดับเสียงทางในเป็นบันไดเสียงหลักในการประพันธ์เพลง

ผู้วิจัยสร้างทำนองเพลงช้าโดยใช้หลักการประพันธ์ “ศึกษิตอนุรักษ์” ของรองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี[3] ด้วยการแปลความหมายของบทมงคลสูตรและศึกษาบทเพลงที่มีสื่อถึงเนื้อหาใจความในบทมงคลสูตร มาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ ยึดโครงสร้างของเพลงที่ยกมาและทำการปรุงแต่งปรับสำนวน ยึดขยาย ทำนองเพลง ผู้วิจัยกำหนดโครงสร้างเพลงช้าจากการสรุปมงคลสูตรทั้ง 10 หมวดที่มีความหมายด้านเดียวกัน ได้เนื้อหาในด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1. การฝึกตน 2. การบำเพ็ญประโยชน์ 3. การปรับเตรียมสภาพจิตใจ 4. การแสวงหาธรรม 5. การปฏิบัติให้ถึงพระนิพพาน นำความหมายที่สรุปได้ทั้ง 5 ด้านมาเป็นแนวทางในการสร้างเพลงช้าจำนวน 5 เพลง ให้มีลักษณะทำนองเพลงที่แสดงถึงนัยแห่งความหมายนั้น ๆ และให้จำนวนท่อนของแต่ละเพลงมีที่มาจากจำนวนหมวดย่อยของหลักธรรมที่มีเนื้อหาด้านเดียวกันที่ได้จากการสรุปบทมงคลสูตร เพลงช้าประกอบด้วยเพลงปฐมมงคล 3 ท่อน นำเพลงสรภัญญะเป็นทำนองต้นรากท่อนที่ 1 เพลงพยายามเป็นทำนองต้นรากท่อนที่ 2 และสร้างทำนองท่อนที่ 3 ขึ้นใหม่ทั้งท่อน แสดงถึงความสอดคล้องกับมงคลหมวดที่ 1 - 3 ที่กล่าวถึงการฝึกให้เป็นคนดี การสร้างความพร้อมให้การฝึกตนเอง การฝึกตนให้เป็นคนมีประโยชน์ แสดงนัยความเป็นมงคลด้วยที่ต้องเริ่มจากการมีสติและสมาธิในการฝึกตนเองเป็นลำดับแรก เพลงบำเพ็ญมงคล 2 ท่อน ใช้เพลงโล้ทั้งท่อนที่ 1 และท่อนที่ 2 เป็นทำนองต้นราก แสดงนัยบรรยายถึงมงคลหมวดที่ 4 - 5 ที่กล่าวถึงการบำเพ็ญประโยชน์ต่อครอบครัว การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม เปรียบเสมือนเรือที่พาผู้คนข้ามน้ำ ข้ามทะเลเพื่อไปถึงจุดหมายปลายทาง เพลงศีละมงคล 1 ท่อน เป็นการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่โดยยึดเนื้อหาจากมงคลหมวดที่ 6 การปรับเตรียมสภาพใจให้พร้อม เพลงธรรมะมงคล 2 ท่อน ใช้เพลงพราหมณ์เข้าโบสถ์เป็นทำนองต้นรากท่อนที่ 1 และเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้าเป็นทำนองต้นรากท่อนที่ 2 แสดงนัยตามเนื้อหาในหมวดที่ 7 - 8 ของมงคลสูตรที่กล่าวถึง การแสวงหาธรรมะเบื้องต้นใส่ตัว และการแสวงหาธรรมะเบื้องสูงใส่ตัว เปรียบกับนักบวชผู้แสวงหาธรรม เพลงนิพานะมงคล 2 ท่อน ใช้เพลงกราวรำเสภาท่อนที่ 1 และท่อนที่ 2 สื่อถึง

3.พิชิต ชัยเสรี, *การประพันธ์เพลงไทย* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556), 1-2.

มงคลหมวดที่ 9 - 10 ที่เป็นการฝึกภาคปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลสและกล่าวถึงผลของการปฏิบัติจนหมดกิเลส นำสู่การเข้าถึงพระนิพพานเป็นที่สุดของมงคลนำมาซึ่งความเกษมหลุดพ้นจากสิ่งทั้งปวง

ลักษณะสำคัญของเพลงช้าเรื่องมงคลสูตรนี้ จากการศึกษาในตอนท้ายของแต่ละหมวดพบบทบาลีสำคัญที่กล่าวว่า “เอตัมมังคะละมุตตะมัง” เป็นบทสรุปมีความหมายว่า “เป็นมงคลสูงสุด” ผู้วิจัยจึงนำมาสร้างสรรค์เป็นเพลงมงคลปริตร จำนวน 1 ท่อน ใช้บรรเลงต่อท้ายเพลงช้าทุกเพลง แสดงถึงลักษณะความสอดคล้องของการสรุปเนื้อหาตอนท้ายที่มีอยู่ทุกบทบาลีในมงคลสูตร แสดงลักษณะทำนองที่สุขุม เรียบร้อย ตามลักษณะทำนองเพลงไทยที่ปรากฏในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา การประพันธ์บทเพลงมงคลปริตรใช้เสียงในการดำเนินทำนองของกลุ่มเสียงปัญจมูล ซ ล ท X ร ม X เป็นเสียงในระดับเสียงทางใน เป็นกลุ่มเสียงหลักในการประพันธ์เพลง สร้างลักษณะทำนองเพลงมีการเน้นย้ำซ้ำเสียงอยู่ในวรรคต่าง ๆ ของเพลง และทำนองในประโยคที่ 4 มีการใช้บันไดเสียง ร ม ฟ X ล ท X เป็นเสียงในระดับเสียงทางนอก ซึ่งเป็นทำนองส่วนหนึ่งของ เพลงบาทสกุณีนำมาตกแต่งทำนองให้มีความสอดคล้องกับทำนองประโยคอื่นในเพลง

เพลงมงคลปริตรผู้วิจัยมีความคิดในการนำนัยสำคัญด้านบทเพลงสำคัญทางดนตรีไทย 5 เพลง ที่ผู้เรียนดนตรีไทยต้องผ่านการครอบเพลงสำคัญตามลำดับขั้น ได้แก่ เพลงสาธุการ เพลงตระหญ้าปากคอก เพลงกระบองกัน เพลงบาทสกุณี เพลงองค์พระพิราพ เชื่อมโยงนำมาเป็นนัยสำคัญ โดยในเพลงมงคลปริตรผู้วิจัยได้นำทำนองบางส่วนมาประพันธ์ ยกเว้นเพลงองค์พระพิราพที่เป็นเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง แต่ได้นำประโยคท้ายของเพลงพระเจ้าเปิดโลกมาเป็นประโยคจบแทน และปรับแต่งทำนองให้เป็นสำนวนใหม่

ตัวอย่างเพลงมงคลปริตร

ประโยคที่ 1 สร้างจากทำนองเพลง สาธุการ (บรรทัดสีฟ้า)

- - - ร	- - - ม	- - - ม	- ซ - ล	- ร - ม	- ร - ล	ล ล - ซ	ซ ซ - ร
- - - -	- - - ร	- - - ร	- - - ล	- - - ล	- - - -	- ล - ล	- - - ร
- - - -	- - - ล̣	- - - ล̣	- - - ล̣	- - - ร	- - - ล̣	- - - -	- - - ล̣

ประโยคที่ 2 สร้างจากทำนองเพลงตระหญ้าปากคอก (บรรทัดสีฟ้า)

- ฟ - ม	- ร - ด̣	- - - -	- - ร̣ ม	- - ล ล	- ท - ล	- ซ - ม	- ซ - ล
- - - -	- ล̣ - -	ท̣ ล̣ - ท̣	- ด̣ - -	- ล̣ - -	- ท̣ - ร	- ม - ร	- ท̣ - ล

ประโยคที่ 3 สร้างจากทำนองเพลงกระบองกัน (บรรทัดสีฟ้า)

- ร - ซ	- ล - ท	- ท - ม	- ร - ท	- ซ - ซ	- ล - ท	- ร - ท	- ล - ซ
- ร - ซ	- ล - ท	- ท - ม	- ร - ท	- - - ซ	- - ล ท	- ร̣ - ท	- ล - ซ
- ล̣ - ซ̣	- ล̣ - ท̣	- ฟ - ม	- ร - ท̣	- ซ̣ - -	- - - ท̣	- ร - ท̣	- ล̣ - ซ̣

ประโยคที่ 4 สร้างจากทำนองเพลงบาทสกุณี (บรรทัดสีฟ้า)

- - - ฟ	- ฟ - ฟ	- ล - ฟ	- ฟ ม ร	- - - ร	- ด ท ล	- - - ท	- ฟ - ม
- - - -	- ฟ - ฟ	- ล - ล	- ฟ - -	- - - -	- ฟ - -	- - - ม	- - ม -
- - - ฟ̣	- - -	- - - ฟ	- - ม ร	- - - -	- - ม ร	- - - ท̣	- ม - ม

ประโยคที่ 5 สร้างจากทำนองเพลงพระเจ้าเปิดโลก (บรรทัดสีฟ้า)

ร ม - ท	ม ร - ม	- ล - ซ	ซ ซ - ล	- ร - ท	- ล - ฟ	ฟ ฟ - ม	ม ม - ร
- - - ล	- - - -	- ซ - ซ	- - - ล	- ร̣ - ท	- ล - -	ฟ ฟ - -	ม ม - ร
- - - ล̣	- - - ซ̣	- - - -	- - - ล̣	- ร - ท̣	- ล̣ - ฟ̣	- - - ม̣	- - - ร̣

เพลงสองไม้ สร้างสรรค์จากการวิเคราะห์เนื้อหาและใช้หลักการประพันธ์เพลงที่เรียกว่า บันดาลรังสฤษฏ์ ของรองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์บทเพลงสองไม้ขึ้นใหม่ประกอบด้วยเสียงในการดำเนินทำนองของกลุ่มเสียงปัญจมูล ซ ล ท x ร ม x เป็นเสียงในระดับเสียงทางในเป็นกลุ่มเสียงหลักในการประพันธ์เพลง สร้างลักษณะทำนองเพลงมีการเน้นย้ำซ้ำเสียง อยู่ในวรรคต่าง ๆ ของเพลง เพื่อให้มีความหมายตามนัยแห่งมงคลสูตร ที่แสดงถึงหลักการปฏิบัติตนเพื่อความเป็นมงคลของชีวิตที่มุ่งให้ถือปฏิบัติตามอย่างต่อเนื่องอยู่เป็นประจำ เพลงสองไม้ ผู้วิจัยประพันธ์จำนวน 5 เพลง ประกอบด้วย เพลงสุทันโต 2 ท่อน เพลงสังคโห 2 ท่อน เพลงทันตะโม 2 ท่อน เพลงคเวสธัมโม 2 ท่อน เพลงปฏิปทา 2 ท่อน

ตัวอย่างเพลงสุทันโต ท่อน 1

- - - ท	- ล - ล	- - - -	- - - ล	- - - ล	- - - -	- ล - ล	- - - ม
- - - -	- - - ร	- - - ลฺ	- - - -	- - - ลฺ	- - - ลฺ	- - - -	- - - ทฺ

- - - -	- - ล ล	- รำ - ท	- ล - ซ	- - มำ -	มำ มำ - -	รำ รำ - -	ทำ ทำ - ล
- - - -	- ลฺ - -	- ร - ทฺ	- ลฺ - ซฺ	- - - ม	- - - ร	- - - ทฺ	- - - ลฺ

- รำ - ท	- ล - ซ	- ล - ท	- - - -	- - - ซ	- - ล ท	- รำ - ท	- ล - ซ
- ร - ทฺ	- ลฺ - ซฺ	- ลฺ - ทฺ	- - - -	- ซฺ - -	- - - ทฺ	- ร - ทฺ	- ลฺ - ซฺ

- ล - ซ	- ฟ - -	- ซ - -	ฟ - - ท	- ซ - -	ล ท- รำ	- มำ - รำ	- ท - ล
- - - ร	- - ม ร	- ร - -	- ม ร ทฺ	- ร - ซ	- - - ร	- ม - ร	- ทฺ - ลฺ

เพลงเร็ว ใช้หลักทฤษฎีการประพันธ์เพลงไทย “บันดาลรังสฤษฎ์” ของรองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี สร้างทำนองเพลงเร็วด้วยสำนวนมือฆ้องวงใหญ่ ใช้กลวิธีการสร้างสรรค์ให้มีลักษณะทำนองสุขุมแสดงความนอบน้อม ใช้เสียงในการดำเนินทำนองของกลุ่มเสียงปัญจมูล ซ ล ท X ร ม X เป็นเสียงในระดับเสียงทางในเป็นกลุ่มเสียงหลักในการประพันธ์เพลง

ตัวอย่างเพลงเร็วมงคลปริตร ท่อนที่ 1

- - มำ มำ	- รำ - ท	- มำ - รำ	- ท - ล	- - มำ มำ	- รำ - ท	- มำ - รำ	- ท - ล
- ม - -	- ร – ทฺ	- ม - ร	- ทฺ - ลฺ	- ม - -	- ร - ทฺ	- ม - ร	- ทฺ - ลฺ

- - - -	ท รำ - -	- - ท รำ	- ท - -	- - - -	ท รำ - -	- - ท รำ	- ท - -
- - ซ ล	- - - -	ซ ล - -	- - ล ซ	- - ซ ล	- - - -	ซ ล - -	- - ล ซ

- - - ล	- ซ - -	- ล - ซ	- ม - ร	- - - ม	- ร - -	- ม - ร	- ท - -
- - ม -	ม - - -	ม - ม -	ท - ท -	- - ท -	ท - - -	ท - ท -	ซ ล - ล

- ล - -	ท ล - -	- ท - -	- ร - -	- ล - -	ท ล - -	- ล ท ร ม	- ซ - ล
- - ซ ล	- - ซ ม	- - ล ซ	- - ท ล	- - ซ ล	- - ซ ม	ซ - - ร ม	- ซ - ล

- - - ล	- - - ล	- - - ล	- - - ล	- - - ล	- - - ล	- - - ล	- - - ล
- - - ร	- - - ล	- - - ร	- - - ล	- - - ร	- - - ล	- - - ร	- - - ล

เพลงลา ผู้วิจัยประพันธ์ทำนองเพลงลาขึ้นใหม่โดยยึดโครงสร้างลูกตกของเพลงลาที่มีอยู่เดิมในห้องที่ 4 และห้องที่ 8 ของแต่ละประโยค นำมาตกแต่งทำนองขึ้นใหม่ให้มีสำนวนเพลงที่พิเศษเพื่อใช้ในการบรรเลงเป็นเพลงลำดับสุดท้ายของเพลงช้าเรื่องมงคลสูตร

เพลงลา

ประโยคที่ 1 (ทำนองหลักเพลงลาเดิมบรรทัดสีฟ้า)

- ล - ล	- ท - ท	- ม - ร	- - - ม	- ท - ล	- ซ - ม	- ด ร ม	- ซ - ล
- - - ม	- - - ล	- - - ร	- - - ม	- - - -	- - ร ม	- - ม ม	- ซ - ล
- - - ท	- - - ล	- - - ล	- - - ท	- ล - ท	- ด - -	- ม - -	- ซ - ล

ประโยคที่ 2 (ทำนองหลักเพลงลาเดิมบรรทัดสีฟ้า)

- ร - ท	- ล - ซ	ซ ซ - ล	ล ล - ท	- ซ ล ท	- ร - ม	- ซ - ม	- ร - ท
- - - มำ	- รำ – ท	- ล - -	- - - ท	- - - ซ	- - - ลท	- ล - ท	- รำ - ท
- - - ม	- ร - ท	- ล - ท	- - - -	- ซ - -	- - - ท	- ล - ท	- ร - ท

ประโยคที่ 3 (ทำนองหลักเพลงลาเดิมบรรทัดสีฟ้า)

- ล ล ล	- ท - ล	- ซ - ม	- ซ - ล	- ท - ร	- ท - ล	ล ล - ซ	ซ ซ - ม
- - มˍ -	มˍ มˍ - -	- รˍ - -	ท ท - ล	- - ล ท	- รˍ - -	- รˍ - ท	- - - -
- - - ม	- - - -	- ร - ทฺ	- - - ลฺ	- ซ - -	- - - ล	- ล - -	ล ซ - ม

ประโยคที่ 4 (ทำนองหลักเพลงลาเดิมบรรทัดสีฟ้า)

- ร ร ร	- ม - ซ	- ท - ล	- ซ - ม	- ร - ม	- ร - ท	ท ท - ล	ล ล - ซ
- - - รˍ	- มˍ - ท	- - - ล	- - - ม	- รˍ - ท	- ล - ซ	- ล ซ ซ	- - - ซ
- ร - -	- - - ล	- - - ซ	- - - -	- ร - ทฺ	- ลฺ - ซฺ	- - - ด	- ซฺ - -

ผลสรุปการดำเนินการวิจัย

มงคลสูตรเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ 38 ประการ แบ่งออกเป็น 10 หมวด สามารถจัดเนื้อหาโดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) การฝึกตน 2) การบำเพ็ญประโยชน์ 3) การปรับเตรียมสภาพใจ 4) การแสวงหาธรรมะ 5) การปฏิบัติดี นำมาวางเป็นโครงสร้างการสร้างสรรค์เพลงช้า แบ่งออกเป็นเพลงช้า 5 เพลง สร้างสรรค์จากเพลงที่ปรากฏความหมายสื่อตามนัยของบทมงคลสูตรนำมาเป็นทำนองต้นราก ได้แก่ เพลงสรภัญญะ เพลงพยายาม เพลงโล้ เพลงพราหมณ์เข้าโบสถ์ เพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า เพลงกราวรำเสภา และสร้างสรรค์เพลงมงคลปริตรใช้บรรเลงต่อท้ายเพลงช้าทั้ง 5 เพลง ให้มีความสอดคล้องกับบทสวดท้ายของมงคลสูตรที่กล่าวว่า “เอตัมมังคะละมุตตะมัง” ในตอนท้ายของทุกบท โดยนำทำนองเพลงหน้าพาทย์สำคัญของกระบวนการเรียนปี่พาทย์ 5 เพลง ได้แก่ เพลงสาธุการ เพลงตระหญ้าปากคอก เพลงกระบองกัน เพลงบาทสกุณี เพลงพระเจ้าเปิดโลก มาใช้เป็นทำนองต้นราก การประพันธ์ใช้วิธีการฉายทำนองและปรับสำนวนมือฆ้องเพลงช้า ใช้การดำเนินทำนองของกลุ่มเสียงปัญจมูล ซ ล ท x ร ม x เสียงทางในเป็นกลุ่มเสียงหลักในการประพันธ์ ผู้วิจัยประพันธ์เพลงสองไม้ขึ้นใหม่จำนวน 5 เพลงและเพลงเร็วจำนวน 5 ท่อน โดยสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ตามหลักการประพันธ์เพลงไทย “บันดาลรังสฤษฎ์” ของรองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี และสร้างสรรค์สำนวนทำนองเพลงลาขึ้นใหม่โดยคงลูกตกไว้ในห้องที่ 4 และห้องที่ 8 ของประโยคให้มีลักษณะทำนองพิเศษใช้สำหรับบรรเลงตอนท้ายเพลงช้าเรื่องมงคลสูตร

อภิปรายผล

เพลงช้าเรื่องมงคลสูตรสร้างสรรค์ตามหลักการประพันธ์เพลงไทย โดยนำเพลงที่มีความหมายสื่อตามนัยของบทมงคลสูตรได้แก่ เพลงสรภัญญะ เพลงพยายาม เพลงโล้ เพลงพราหมณ์เข้าโบสถ์ เพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า เพลงกราวรำเสภา มายืดขยายหรือหรือปรับสำนวนเพลง สอดคล้องกับ พันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ) ได้อธิบายเรื่องหลักการประพันธ์เพลงไทยความว่า “ทำนองเพลงหลักที่ใช้แต่งส่วนใหญ่เขาจะใช้ทำนองเพลงเก่านำมา

ยืดขยายและตัดทอนทำนองเพลง การยืดขยายทำนอง เขาจะใช้ทำนองเพลงชั้นเดียว เป็นหลักในการยืดขยายชั้นเป็นทำนอง 2 ชั้น หรือใช้เพลง 2 ชั้นเป็นหลักสำหรับยืดขยายทำนองเพลงขึ้นเป็น 3 ชั้น การยืดขยายนี้ก็เท่ากับการเพิ่มอัตรา การตัดทอนทำนองลง เพลงที่จะใช้เป็นหลักการตัดทอนลง ใช้เพลงอัตรา 3 ชั้น นำมาตัดลงเป็นทำนองเพลง 2 ชั้น หรือนำเพลงอัตรา 2 ชั้นมาตัดทอนลงเป็นอัตราชั้นเดียว การตัดทำนองลงก็เท่ากับลดลงครึ่งหนึ่งจากทำนองเพลงหลัก การยืดขยายเพิ่มทำนองเพลงขึ้นเป็น 2 หรือ 3 ชั้น กับการตัดทอนทำนองเพลงลงมาจากเพลง 3 ชั้น ลงมาเป็น 2 ชั้น และทอนลงมาเป็นชั้นเดียว ควรยึดหลักทำนองเสียงตกของครึ่งจังหวะหน้าทับและเสียงตกท้ายจังหวะหน้าทับ”[4]

นอกจากนี้การสร้างสรรค์เพลงช้าเรื่องมงคลสูตร ใช้วิธีการสร้างสรรค์ทำนองเพลงสองไม้ขึ้นใหม่ซึ่งมีความสอดคล้องกับพิชิต ชัยเสรี ที่ได้อธิบายประเภทของการประพันธ์เพลงไว้ว่า “แบ่งประเภทของผู้ประพันธ์เป็น 4 แบบด้วยกัน คือ บันดาลรังสฤษฎ์ นั้น ได้แก่ ผู้ประพันธ์ที่สร้างท่วงทำนองขึ้นมาจากความบันดาลใจ พวกที่สอง คือ ศึกษิตอนุรักษ์ นั้นได้แก่ ผู้ประพันธ์ตามหลักการที่วิจิตรบรรจงลงตัวอย่างเคร่งครัด และตามรักษาแบบแผนเช่นนี้เป็นวิสัย พวกที่สามเป็นพวกที่เจริญรอยตามพวกศึกษิตอนุรักษ์ จึงใช้คำว่า ขนบภักดิ์ ซึ่งหมายถึงการภักดีต่อขนบแต่ต่อสร้อยว่า สบสมัย เพราะผู้ประพันธ์กลุ่มนี้คล้อยตามสมัยนิยมซึ่งเกิดขึ้นเป็นระยะในช่วงที่กำลังประพันธ์เพลง แต่ก็ยังรักษาหลักการสำคัญของศึกษิตเอาไว้ พวกสุดท้ายใช้คำว่า บุกไพรเบิกทาง เพราะเป็นพวกที่สร้างบทคีตนิพนธ์ขึ้นใหม่อันไม่เคยมีมาก่อน จึงประดุจการฝ่าดงพงไพรเพื่อเบิกทางใหม่ให้ปรากฏ”[5]

เพลงช้าเรื่องมงคลสูตรสร้างขึ้นเพื่อใช้บรรเลงในพิธีมงคลต่าง ๆ ท่วงทำนองของเพลงมีความสุขุมแสดงถึงความอ่อนน้อมต่อพิธีกรรม สื่อนัยสำคัญผ่านเสียงเพลงที่แสดงความเป็นมงคลเช่นเดียวกับการเจริญพระพุทธมนต์ของพระสงฆ์ และสื่อถึงนัยสำคัญของเนื้อหาที่กล่าวไว้ในบทมงคลสูตร โครงสร้างเพลงประกอบด้วยเพลงช้า 5 เพลง เพลงสองไม้ 5 เพลง เพลงเร็ว 5 ท่อน และเพลงลาสำนวนพิเศษ ส่วนของเพลงช้าผู้วิจัยสร้างสรรค์เพลงมงคลปริตรใช้บรรเลงตอนท้ายของทุกเพลง แสดงความสัมพันธ์ที่ปรากฏในบทมงคลสูตรที่มีบท “เอตัมมังคะละมุตตะมัง” อยู่ในช่วงท้ายของทุกบทการสร้างสรรค์เพลงเรื่องมงคลสูตรสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการประพันธ์เพลงเรื่องปูจานครน่านของ ภัทระ คมขำ ที่กล่าวว่า “ความเชื่อ พิธีกรรม การสร้างและระเบียบวิธีการบรรเลงกลองปูจาในจังหวัดน่าน แสดงให้เห็นการเชื่อมโยงวิถีชีวิตกับทำนองดนตรีที่ปรากฏในจังหวะกลองปูจา โดยเฉพาะกุศโลบายทางธรรมเตือนใจผู้ฟังให้พิจารณาการแต่งของรูป รส กลิ่น และเสียง แบบแผนของท่วงทำนองกลองปูจา กุศโลบายทางพุทธศาสนา จึงเป็นต้นแบบการร้อยเรียงบทเพลงแบบซ่อนเงื่อนไขไว้ในเพลงเรื่องปูจานครน่านอย่างแยบยล จากนั้นผู้ประพันธ์จึงได้ทำการขยายทำนองและฉันทลักษณ์ของทำนองกลองปูจาเมืองน่านตามหลักการประพันธ์เพลงเรื่องตามขนบของราชสำนัก”[6]

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการสร้างสรรค์เพลงเรื่องประเภทเพลงฉิ่ง เรื่องชัยมงคลคาถาของบุญเลิศ กร่างสะอาด ที่กล่าวว่า “เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์เพลงเรื่องประเภทเพลงฉิ่ง เรื่องชัยมงคลคาถาและเพื่อสร้างองค์ความรู้ในกระบวนการสร้างสรรค์เพลงเรื่องประเภทเพลงฉิ่ง เรื่องชัยมงคลคาถา พบว่าเพลงเรื่องประเภทเพลงฉิ่ง เรื่องชัยมงคลคาถา ประกอบด้วย 3 ส่วนสำคัญคือ เพลงช้า เพลงเร็ว และรัวเพลงฉิ่งใช้สำหรับบรรเลงด้วยวงปี่พาทย์ในงานพิธีมงคล”[7]

เพลงช้าจึงเป็นเพลงที่แสดงถึงความความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนไทยในด้านพิธีกรรม ซึ่งการบรรเลงเพลงช้าปรากฏอยู่ในพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีการเจริญพระพุทธมนต์เป็นหัวใจหลักของพิธีการสร้างสรรค์เพลงช้าเรื่องมงคลสูตร

4.เสนาะ หลวงสุนทร, *“หลักการประพันธ์เพลงไทย” เอกสารประกอบการสอนรายวิชาหลักการประพันธ์เพลงไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พิมพ์เป็นหนังสือที่ระลึกงานไหว้ครูดนตรีไทย* (กรุงเทพฯ : อักษรสยามการพิมพ์, 2556), 26-27.

5.พิชิต ชัยเสรี, *การประพันธ์เพลงไทย* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556), 1-2.

6.ภัทระ คมขำ, *“การประพันธ์เพลงช้าเรื่องปูจานครน่าน”* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปกรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556).

7.บุญเลิศ กร่างสะอาด, *“การสร้างสรรค์เพลงเรื่องประเภทเพลงฉิ่ง เรื่องชัยมงคลคาถา”* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปกรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560).

เป็นการนำบทมงคลสูตรและเพลงช้ามาถ่ายทอดผ่านทฤษฎีทางดุริยางค์ศิลป์ เชื่อมโยงผสมผสานหลักธรรมและทำนองเพลง ถ่ายทอดเป็นงานสร้างสรรค์สื่อถึงความหมาย ตลอดจนนัยแห่งหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาคงรักษาไว้ซึ่งบทเพลงขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมของสังคมไทย

ข้อเสนอแนะ

เนื้อหาหลักธรรมในพระไตรปิฎกยังมีอีกมากมายที่น่าสนใจ เป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาเพื่อให้เกิดความแตกฉานแล้วนำมาสร้างสรรค์ผลงานทางดนตรีให้เกิดผลงานที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อช่วยให้พุทธศาสนิกชนเข้าถึงหลักธรรมได้ง่ายขึ้นโดยผ่านผลงานการสร้างสรรค์ทางดนตรี

บรรณานุกรม

Bureau of Higher Education Standards and Evaluation, Office of the Higher Education Commission. *"Standards of Thai music."* Bangkok: Printmaking Limited Partnership. 2010.

สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. *เกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย.* กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์. 2553.

Chaiseri, Phichit. *Composition of Thai songs.* Bangkok: Chulalongkorn University Press. 2013.

พิชิต ชัยเสรี. *การประพันธ์เพลงไทย.* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2556.

Komkam, Pattara. *"Thai classical music composition: pleng ruang puja nakon nan."* Ph.D. thesis. the Degree of Doctor of Fine and Applied Arts Program in Fine and Applied Arts Faculty of Fine and Applied Arts Chulalongkorn University. 2013.

ภัทระ คมขำ. *"การประพันธ์เพลงช้าเรื่องปูจานครน่าน."* วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาศิลปกรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2556.

Krangsa-ard, Boonlerd. *"A Musical composition of Phleng Raung Phleng Ching: Raung Chaiyamangkala Sutra."* Ph.D. thesis. the Degree of Doctor of Fine and Applied Arts Program in Fine and Applied Arts. Faculty of Fine and Applied Arts Chulalongkorn University. 2017.

บุญเลิศ กร่างสะอาด. *"การสร้างสรรค์เพลงเรื่องประเภทเพลงฉิ่ง เรื่องชัยมงคลคาถา."* วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาศิลปกรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2560.

Losuwan, Prahmmorn. *"The Study of Chanting in Effecting to contivate for the Value of Buddhist Life in Thai Society: A Case Study of Buddhists in Wat hrasriratanamahadhatvoramahavihan, Amphoemuang, Phitsanulok."* Master of Arts (Buddhist graduate) Graduate school Mahachulalongkornrajavidyalaya University. 2013.

พราห์มมร โล่ห์สุวรรณ. *"การศึกษาเรื่องการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย : เพื่อศึกษาพุทธศาสนิกชน วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก."* ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2556.

Luangsunthorn, Sanoh. *Composition of Thai songs.* Teaching materials for the basics of Thai music composition, Faculty of Humanities, Kasetsart University Printed as a commemorative book for the Wai Khru Thai Music Ceremony. Bangkok: Siam Font Printing. 2013.

เสนาะ หลวงสุนทร. *หลักการประพันธ์เพลงไทย.* เอกสารประกอบการสอนรายวิชาหลักการประพันธ์เพลงไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พิมพ์เป็นหนังสือที่ระลึกงานไหว้ครูดนตรีไทย. กรุงเทพมหานคร : อักษรสยามการพิมพ์. 2556.

Sayamarthassa Tepitkam. *Suttantapitke. Khuttakanikayassa Khuttakapato.* (4th edition). Mahama kut Royal Wittayalai is the Greater Cage. 1995.

สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฏกำ. *สุตฺตนฺตปิฏเก ขุทฺทกนิกายสฺส ขุทฺทกปาโฐ.* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2538.

Somdet Phra Buddhakhosachan (P.A. Payutto). *Praying must not overthrow the recitation.* 3rd edition. Bangkok: Plitham Publishing, affiliated with Pet and Home Publishing Co., Ltd. 2020.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). *สวดมนต์ต้องไม่โค่นสาธยาย.* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือ บริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด. 2563.

Tramot, Montri. *Thai Music Theory.* Bangkok: Chuan Phim. 1988.

มนตรี ตราโมท. *คำบรรยายวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย.* กรุงเทพมหานคร : ชวนพิมพ์. 2531.